

MITÄ DIALEKTOMETRIA ON?

Perinnäisen murremaantieteen menetelmät ovat olleet kvalitatiivisia: alueellisen vaihtelun kannalta on tarkasteltu yksityisiä piirteitä eli sitä, tavataanko piirretty murteessa vai ei, ja jos tavataan, millaisena se esiintyy. Ensisijaisena huomion kohteena on vanhastaan ollut ilmiön pääasiallinen edustus, ja sen mukaan kartalle on sijoitettu isoglosseja. Näiden perusteella on edelleen määritetty murrerajoja ja ryhmitelty murteita. Kvantitatiiviset menetelmät ovat monipuolistaneet variaation tutkimusta; esimerkiksi sosiolingvistiikassa käytetyt menetelmät ovat tuoneet yksityiskohtaisempaa tietoa alueellisenkin vaihtelun luonteesta. Laskennalliset menetelmät eivät hyödytä vain synkronista tutkimusta, vaan niistä on apua myös ilmiöiden historiallisen kehityksen jäljittämässä.

DIALEKTOMETRIAN PERUSTAJIA JA PERIAATTEITA

Uusimpia viime vuosikymmenten murteen tutkimusmenetelmiä on *dialektometria*, jota voisi nimittää myös dialektologiseksi statistiikaksi tai statistiseksi dialektologiaksi. Termin vakiinnutti ranskalainen kielitieteilijä Jean Séguy 1970-luvulla. *Dialektometrian* esikuvina Séguyllä olivat sellaiset termit kuten *ekonometria* ja *sosiommetria*; dialektometriassa lasketaan siis murteiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. (Viereck 1985: 95.) Séguy julkaisi vuosina 1954–73 kielitieteellis-etnografisen kartaston Gascognesta. Kartaston kuudennessa osassa (Séguy 1973) on dialektometrisiä karttoja, jotka esittävät murteiden välisiä lingvisti-

siä etäisyyksiä. Séguy hylkää täysin ajatuksen isoglossista; kartoissa verrataan toisiinsa aina kahta vierekkäistä aluetta (Viereck 1988: 531). Toistamalla tällaista vertailua saadaan lopulta käsitys koko laajan tutkimusalueen kielellisestä tilanteesta: missä osassa aluetta murteet ovat homogeenisimpia, missä päin taas murteiden välillä on eniten eroja.

Dialektometrian idea on kuitenkin kielitieteessä ollut jo ennen Séguytä. Jo Hugo Schuchardt oli suunnitellut tällaista kuvaustapaa, muttei koskaan käytännössä sitä toteuttanut. (Viereck 1985: 95.) Puolalainen antropologi Jan Czekanowski oli ensimmäisiä kvantitatiivisen vertailutavan kehittäjiä. Vuonna 1927 hän sovelsi menetelmää puolan murteisiin morfologisten piirteiden avulla ja seuraavina vuosina indoeurooppalaisten ja slaavilaisten kielten murteisiin. Menetelmässä käytetään ns. Q_6 -kaavaa, jossa otetaan huomioon neljä arvoa: 1) kaikista tarkasteltavista piirteistä kummassakin murteessa esiintyvien määrä, 2) kummastakin murteesta puuttuvien piirteiden määrä, 3) niiden piirteiden määrä, jotka esiintyvät murteessa A mutta puuttuvat murteesta B, ja 4) niiden piirteiden määrä, jotka puuttuvat murteesta A mutta esiintyvät murteessa B. Kaavasta saadaan korrelaatioluku, joka on lähellä 1,0:aa, kun murteet muistuttavat toisiaan, ja 0,01:tä, kun murteet ovat koostumukseltaan kaukana toisistaan. (Chambers 1997: 287–288.)

Séguy'n laskutapa on yksinkertainen: kahdesta vierekkäisestä murteesta lasketaan niissä eri tavoin edustuvien piirteiden prosenttinen määrä ja se vähennetään kaikkien

▷

tarkasteltavien piirteiden prosenttisesta yhteismäärästä. Tuloksena on luku, joka ilmaisee näiden kahden murteen välisen lingvistisen etäisyyden. Kun laskutoimitus toistetaan kaikkien naapurimurteiden välillä, saadaan dialektometrinen kuvaus koko tutkimusalueesta. (Francis 1983: 142.) Vertailuluvun voi laskea myös seuraavasti: kahdessa murteessa samoin edustuvien piirteiden määrä jaetaan kaikkien tarkastelta-

vana olevien piirteiden yhteismäärällä. Näin saatu indeksi vaihtelee 0:sta 1:een; indeksi voidaan ilmoittaa myös prosentteina (0–100 %). (Schiltz 1997: 97–98.) Viimemainittua laskutapaa havainnollistaa seuraava esimerkki, joka voisi olla kaakoissavolaisten murteiden alueelta. Tarkasteltavana on 12 fonologista ja morfologista piirrettä, ja alueiden A ja B murteista on otettu huomioon piirteiden valtaedustus.

Piirteet	Alue A	Alue B
1. <i>ts:n</i> heikon asteen edustus	<i>metässä</i>	<i>mehässä</i>
2. Suppean vokaalin jälk. švaa	<i>silimä</i>	<i>silemä</i>
3. Loppu- <i>i:n</i> edustus	∅	∅
4. Loppu- <i>n s:n</i> edellä	≡	∅
5. <i>ea, eä</i> -yhtymien edustus	<i>ee</i>	<i>ee</i>
6. <i>oa, öä</i> -yhtymien edustus	<i>oo, öö</i>	<i>uu, yy</i>
7. <i>ia, iä</i> -yhtymien edustus	<i>ia, iä</i>	<i>ii</i>
8. <i>ua, yä</i> -yhtymien edustus	<i>uu, yy</i>	<i>uu, yy</i>
9. Abessiivin päätte	<i>-ta^x, -tä^x</i>	<i>-tta, -ttä</i>
10. Yks. 1. ja 2. pers. pron.	<i>minä, sinä</i>	<i>mie, sie</i>
11. Yks. 3. pers. pron.	<i>hiän</i>	<i>hään</i>
12. <i>-nsa, -nsä</i> -omistusliite	<i>-sa^x, -sä^x</i>	<i>-se^x</i>

Alueiden A ja B murteissa kahdestatoista piirteestä samalla tavoin edustuu kolme (piirteet 3, 5 ja 8). Yhdenmukaisuusindeksiksi saadaan siten 3/12 eli 0,25 (tai 25 %).

LASKELMISTA KARTOIKSI

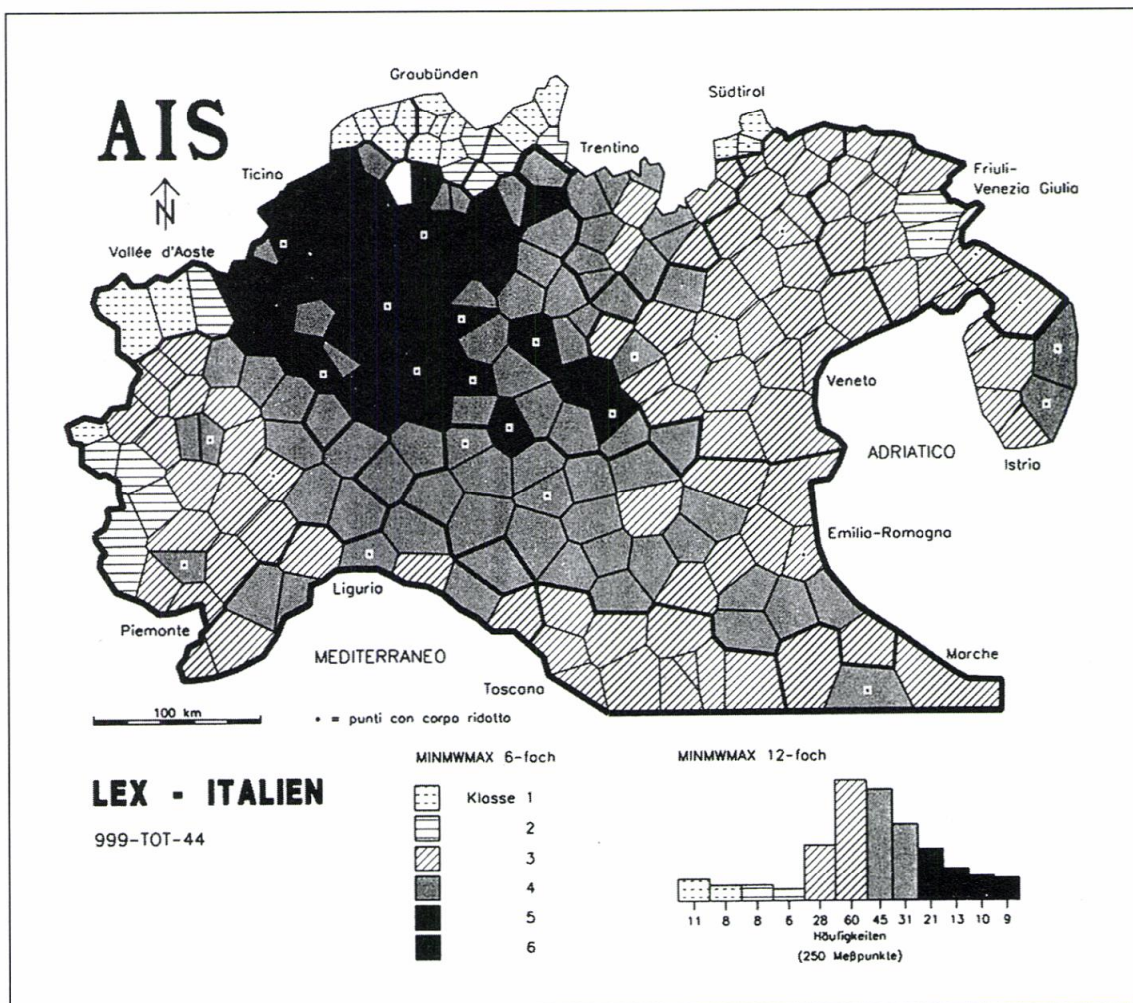
Murteiden samankaltaisuutta osoittavat indeksit voidaan esittää karttakuvauksina. Séguyn kartoissa indeksit on merkitty lukuina paikkakuntien välille. Tällaisia karttoja Séguy on laatinut diakronis-foneettisista, fonologisista, morfosyntaktisista, verbintaivutusta koskevista ja sanastollisista piirteistä (1973: 2518–2522). Yhtä alueellista yksikköä on jouduttu vertaamaan vähintään kolmeen naapuriyksikköön. Näiden tulosten perusteella Séguy on lisäksi koos-

tanut yhdistelmäkartan (n:o 2523) sekä karttoja, jotka osoittavat erivahvuisia murrerajoja (n:ot 2525 ja 2526). Mutta kartta voidaan laatia myös niin, että jokaista tutkimusalueen yksikköä verrataan tiettyyn yksikköön; vertailukohteeksi voidaan valita vaikkapa alueen maantieteellinen keskipiste tai päinvastoin jokin yksikkö alueen laidalta. Vertailukohteen valinnan mukaan syntyy erilaisia karttoja. Séguy on soveltanut tätä ajatusta siten, että hän on laskenut lingvistiset etäisyydet alueen ääripisteiden välille (kartta 2527) ja alueen keskuksen ja reunalla sijaitsevien kohteiden välille (2528).

Dialektometristä menetelmää ja karttakuvauksia on kehittänyt erityisesti Hans Goebel, joka on tutkinut muun muassa Poh-

jois-Italian murteita. Näistä tutkimuksista on tässä esimerkkinä kartta, joka kuvaa dialektometrisesti Lombardian murteita (Goebel 1993: 74). Numeerista vaihtelua Goebel on havainnollistanut jakamalla alueelliset yksiköt indeksien mukaan kuuteen luokkaan. Luokittelu näkyy kartoissa eri tummuusasteina tai väreinä; tämä kuvaustapa on peräisin tilastomaantieteellisistä karttaesityksistä. Kartassa murteiden yhdenmukaisuus on

laskettu siten, että vertailukohteena on alueen pohjoisosassa valkoisena näkyvä yksikkö. Mitä enemmän murre muistuttaa vertailukohteen murretta, sitä tummemmalla sen alue on merkitty. Alueellisia eroja Goebel on havainnollistanut myös kolmiulotteisilla kartoilla. (Erlaisista karttavauksista ks. esim. Goebel 1989: 176–183, 1993: 72–81, Viereck 1985: 102–109, Schiltz 1997: 102–107.)

Dialektometrinen kartta Lombardian murteiden yhdenmukaisuudesta (Goebel 1993:74).

Dialektometrinen tutkimus alkoi roomanisista kielistä, mutta on 1980- ja 1990-luvulla levinnyt muun muassa saksan, englannin ja japanin kielen tutkimukseen. Sitä on sovellettu myös eräisiin Afrikan kieliin. (Goebel 1993: 37.) Suomensukuisista kielis-

tä Goebel (mp.) mainitsee viron; Kalevi Wiik on kuitenkin tehnyt Lauri Kettusen kartaston pohjalta dialektometrisiä laskelmia myös suomen murteista (Wiik 1993a, 1993b). Wiik on myöhemmin täydentänyt tutkimuksiaan tarkastelemalla lähemmin

eteläpohjalaismurteita (1999) sekä karjalan (1998a) ja viron (1998b) murre-eroja.

Dialektometriaan luetaan toisinaan muitakin tilastollisia menetelmiä, kuten klusterianalyysi ja moniulotteisten asteikkojen käyttö (multidimensional scaling). Niiden avulla voidaan luoda kuvauksia, jotka ryhmittelevät alueelliset murteet tai idiolektit pelkästään niiden lingvistisen yhdenmukaisuuden perusteella. Näin kuvattujen murteiden sijainti ei enää välttämättä vastaa niiden maantieteellistä asemaa. (Viereck 1988: 537–542.)

MITÄ TULOKSET KERTOVAT?

Monet dialektometriset hankkeet pohjautuvat jo olemassa oleviin aineistoihin ja kielikartastoihin. Tällainen on esimerkiksi Viereckin johtama englannin murteita koskeva CLAE-hanke (The Computer Developed Linguistic Atlas of England), jonka aineisto on kerätty 1950- ja 1960-luvulla kyselymenetelmällä yli 300 keruupisteestä (The Survey of English Dialects eli SED). Kysely käsitti yli 1300 kohtaa, ja sen tuloksista on jo laadittu useita murre- ja sanastokartastoja. Tästä materiaalista CLAE on ensimmäinen tietotekniikalla toteutettava kartasto, ja se sisältää myös aineistolaskelmiin perustuvia dialektometrisiä karttoja. (Ramisch 1997.) Vastaavalla tavalla on hyödynnetty vuonna 1963 valmistunutta Luxemburgin murrekartastoa (Schiltz 1997). Dialektometriassa pyritään ottamaan huomioon kaikki mahdollinen saatavilla oleva tieto kielestä. Esimerkiksi kyselyllä hankittu yksittäinen sanastollinen tiedonanto saattaa olla myös fonologisesti kiinnostava. Atk-ohjelmilla voidaan käsitellä satoja, jopa tuhansia piirteitä, ja näiden avulla saadaan esiin alueelliset erot ja yhtäläisyydet. Séguyn (1973) dialektometrisissä kartoissa on mukana viidentyyppisiä kielenpiirteitä foneettisista sanastollisiin, ja

englannin murteiden CLAE-hankkeessa on hyödynnetty leksikaalisia, morfologisia ja syntaktisia piirteitä (Viereck 1985: 96). Vertailun edellytyksenä kuitenkin on, että kaikista alueellisista yksiköistä tai keruupisteistä on sama määrä tietoa.

Dialektometrisen tutkimuksen tavoitteena on objektiivisuus ja tarkkuus. Perinnäisen murremaantieteen isoglossit ja murerajat on yleensä määritetty jonkin kokoisien piirreotoksen perusteella; tutkija on siis valinnut ne piirteet, joiden avulla hän osoittaa alueelliset erot. Dialektometrisistä kartakuvauksista paljastuu hyvin se, että usein alueiden rajaaminen on tavalla tai toisella mielivaltaista; alueiden väliset siirtymät ovat pikemminkin liukuvia ja vähittäisiä. Niinpä Goebel onkin nimittänyt dialektometriaa *dynaamiseksi dialektologiaksi*. (Viereck 1985: 96–97.) Dialektometristen kuvausten ensisijaisena tehtävänä ei siis ole rajojen määrittäminen, mutta niiden perusteella sekin on mahdollista. Yhdenmukaisuusindeksien avulla voidaan tarkistaa, hahmottuuko yhtenäisiä murrealueita ja miten jyrkkiä alueiden väliset erot ovat. Samoin nähdään, onko alueella erityisiä variaatiokeskuksia.

Dialektometristen tutkimusten tarkkuus ja luotettavuus riippuvat käytettävästä aineistosta. Monien dialektometristen hankkeiden aineistona ovat valmiit kielikartastot, usein sanastokartat. Jos niiden pohjalta tehdään laskelmia myös morfologisista ja foneettis-fonologisista ilmiöistä, on tiedettävä, missä määrin tällaisiin piirteisiin on aineiston keruussa kiinnitetty huomiota ja kuinka luotettavaa murteen merkintä on ollut. Laajat aineistot on useimmiten saatu kokoon lukuisten kenttäkerääjien voimin. Tällöin ei voida olla varmoja merkintätapojen yhdenmukaisuudesta. Mikäli taas aineistonkeruu on ollut jollain tavalla yksipuolista, mahdolliset vinoutumat jäävät auttamatta vaikuttamaan myös aineistolas-

kelmiin.

Dialektometrian avulla saatavat tulokset syntyvät yhdistämällä alueittain kielen eri tasoja koskevat tiedot. Kuva alueellisista eroista voi näin tarkentua. Dialektometriasta on hyötyä myös murteiden ryhmittelyssä, mutta se ei sinänsä korvaa murremaantieteen menetelmiä (Viereck 1988: 546–547). Jos aineisto on esimerkiksi koottu pitäjittäin — ja pitäjät ovat erilaajuisia —, tuloksetkin on esitettävä pitäjän tarkkuudella. Dialektometrinen analyysi tarkentuisi, jos siinä käytettäisiin murremaantieteessä viime vuosikymmeninä kehiteltyjä kattavan otoksen periaatteita. Alueen jakaminen samansuuruisiin yksiköihin varmistaisi taasisen otannan (ks. Palander 1996: 17–21). Tällainen aineistonkeruu on työlästä ja laajoilta alueilta jo keruun kustannustenkin vuoksi vaikeasti toteutettavissa. Siirtymä- ja vaihteluvyöhykkeiden murteista sillä kuitenkin saadaan esiin se, miten pienelläkin alueella tai jopa samassa idiolektissa useat eri variantit elävät rinnakkain. Jos varianttien esiintymissuhteet voitaisiin ottaa huomioon dialektometrisessä vertailussa, kuva aluemurteista muuttuisi olennaisesti. Vuosikymmenten takaisissa, mahdollisesti aivan erilaisiin tarkoituksiin kerätyissä aineistoissa tällainen variaatio ei pääse näkyviin.

KETTUSEN KARTASTON MAHDOLLISUUDET

Kalevi Wiik on tarkastellut dialektometrisesti Lauri Kettusen (1940) murrekarttoja. Hän on tutkinut, missä kohtaa murrepiirteiden edustus vaihtuu toiseksi, ja määrittänyt laskelmin erivahvuisia murrerajoja. Hän on myös ryhmitellyt piirteitä (esim. lounaismurteisuudet, pohjalaisuudet, savolaisuudet) ja laskenut, missä määrin ne eri puolilla suomen murteita esiintyvät. Näin voidaan selvittää päämurteiden tyypillisimpien

piirteiden levikkivyöhykkeet ja murteiden puhtausprosentit. (Wiik 1993a, 1993b.) Wiik on pohtinut (1993b), voisiko piirteille antaa painokertoimet esiintymistaajuuden mukaan; äänteelliset ja muoto-opilliset ilmiöthän vaikuttavat murrerajoihin merkittävämmän kuin sanastolliset.

Kettusen 213 murrekarttaa voisi dialektometrisesti hyödyntää enemmänkin. Pitäjittäinen vertailu toisiin esiin murrealueiden sisäiset erot ja vaihteluvyöhykkeet. Lisäksi voitaisiin tarkistaa, millaiset piirteet noudattelevat selvimmin toistensa levikkiä. Laskelmia tehtäessä on kuitenkin otettava huomioon, että Kettusen kartoissa on jonkin verran toistoa. Esimerkiksi *kin*-liitepartikkelin levikistä on tietoa sekä kartassa 30 että 94. Eräissä kartoissa taas samalla symbolilla kuvataan useita variantteja: kartassa 30 *kin*-liitteen *h*:lliset vastineet (*minähiik*, *minähii*('), *minähi*(')) esitetään yhdessä toisaalta pitkävokaalisten, toisaalta lyhytvokaalisten (sekä vahva- että heikkoasteisten) varianttien kanssa. *h*:lliset variantit ovat kuitenkin muihin verrattuina suppea-alaisimpia (Mäkelä 1993: 96–97, 125–126, 254). Kartta 103 esittää monikon 3. persoonan päätteiden variaatiota, mutta kuten Mielikäinen on huomauttanut (1990: 115–116), tyyppejä *antaavat* ja *antaavatten* ei ole eroteltu, vaikka murre-erojen kartoituksen kannalta juuri *-vatten*, *-vätten* -päätteiset muodot olisivat erityisen kiinnostavia. Karttaan 197 on puolestaan yhdistetty jälkitavujen *ia*, *iä* ja *ua*, *yä* -yhtymien edustukset. Todellisuudessa näillä yhtymillä on selviä morfologiasta johtuvia levikkieroja (ks. Palander 1996: 83–111). Kettusen kartoista suurin osa on äänne- ja muoto-opillisia, mutta joukossa on toistakymmentä karttaa, jotka joko pelkästään tai äänteellisen vaihtelun ohessa antavat sanastollisia levikitietoja (esim. n:o 18: *putro* ~ *puuro* ~ *huttu* ~ *koassa*; n:o 20: *katras* ~ *tokka* ~ *lauma* ym.; n:o 170: *niitty* ~ *niittu* ~ *nurmi* ~ *neva*). ▷

Jos siis karttojen perusteella tehdään laskennallista vertailua, erottelukriteerejä on punnittava jo ennalta ja toisaalta tuloksia tulkittaessa on pidettävä mielessä aineiston rajoitukset.

Kettusen kartaston alkuperäisestä laitoksesta on jo kauan toivottu uutta painosta; supistettu kartasto (1969, 1981), johon on valittu 64 keskeisintä karttaa, puoltaa paikkaansa lähinnä suomen murteiden peruskurssin apuneuvona. Nyt Kettusen kartastosta voitaisiin laatia ajanmukainen versio, joka sisältäisi perinnäisen karttakirjan sijasta (tai sen lisäksi) CD-ROM-muodossa tietokonekartaston, pitäjittäisen luettelon eri piirteiden varianteista ja dialektometriisiä karttoja. Moderneissa kielikartastoissa on myös akustinen osio (käyttäjä voi kuunnella, miten tietty kielenpiirre ääntyy eri alueilla). Akustinen osio ei olisi välttämätön, ja suoraan Kettusen aineistosta sen työstäminen ei onnistuisikaan. Sitä paitsi tekeillä on suomen paikallismurteet esittelevä julkaisu, joka mahdollisesti valmistuu CD-ROMina. Sitä voitaisiin tarvittaessa käyttää Kettusen kartastotietojen täydennyksenä. Atk-muotoisesta aineistosta voitaisiin kehittää ohjelmia erilaisiin tarpeisiin; yhtenä sovelluksena voisivat olla vaikka suurelle yleisölle suunnatut murteentunnistuspelit, joita Jaakko Yli-Paavola on ideoinut ja esittänyt tehtäväksi muun muassa Tiedekeskus Heurekaan. Kettusen kartaston atk-version suunnittelu ja toteutus sopisivat hyvin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hankkeeksi; esikuvia sille on jo olemassa eri puolilla maailmaa.

Dialektometria on atk-ajan menetelmä, jolla voidaan nopeasti käsitellä laajoja aineistoja. Se on kokeilemisen arvoinen, ja epäilemättä sen avulla saadaan lisätietoa aluemurteista, kunhan muistetaan, että tulosten arvo riippuu aineiston laadusta. Ratkaisevimmassa asemassa on edelleen aineiston kerääjä: nauhoittaja, kysely- tai

havainnointimenetelmää käyttänyt kenttätutkija ja litteroija, jonka merkintöihin laskeumat ja luokittelut lopulta kuitenkin pohjaavat. ■

MARJATTA PALANDER

Suomen kielen laitos, Joensuun yliopisto, PL 111, 80101 Joensuu

Sähköposti: *marjatta.palander@joensuu.fi*

LÄHTEET

- CHAMBERS, J. K. 1997: Mapping transitions. – Alan R. Thomas (toim.), *Issues and methods in dialectology* s. 284–293. The Department of Linguistics, University of Wales Bangor.
- FRANCIS, W. N. 1983: *Dialectology: an introduction*. Longman, London.
- GOEBL, HANS 1989: *Problèmes et méthodes de la dialectométrie*. – M. E. H. Schouten & P. Th. van Reenen (toim.), *New methods in dialectology* s. 165–184. *Publications in Language Sciences* 33. Foris Publications, Dordrecht – Holland/Providence RI – U.S.A.
- 1993: *Probleme und Methoden der Dialektometrie: Geolinguistik in globaler Perspektive*. – Wolfgang Viereck (toim.), *Verhandlungen des Internationalen Dialektologenkongresses Bamberg, 29.7.–4.8.1990*. Band 1 s. 37–81. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte*. Heft 74. Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 188. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- 1969: *Suomen murteet III. Murre-*

- kartasto. Kolmas, supistettu painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1981: Suomen murteet III. Murrekartasto. Neljäs, supistettu painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MIELIKÄINEN, AILA 1990: Savolais- ja kaakoismurteiden rajankäyntiä. – Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskinen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990 s. 112–130. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- MÄKELÄ, MATTI 1993: Suomen murteiden *kin* ja *kaan*, *kään* -liitteet. Morfologia ja leksikko. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 591. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- PALANDER, MARJATTA 1996: Vaihtelu Savonlinnan seudun välimurteissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 648. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- RAMISCH, HEINRICH 1997: Dialectological and cartographical features of the *Computer Developed Linguistic Atlas of England (CLAE)*. – Alan R. Thomas (toim.), *Issues and methods in dialectology* s. 224–233. The Department of Linguistics, University of Wales Bangor.
- SCHILTZ, GUILLAUME 1997: A dialectometric analysis of the dialects in the Grand-Duchy of Luxemburg. – Alan R. Thomas (toim.), *Issues and methods in dialectology* s. 94–108. The Department of Linguistics, University of Wales Bangor.
- SÉGUY, JEAN 1973: *Atlas linguistique de la Gascogne*. Volume VI. Centre National de la Recherche Scientifique, Paris.
- VIERECK, WOLFGANG 1985: *Linguistic atlases and dialectometry: the survey of English dialects*. – John M. Kirk, Stewart Sanderson & J. D. A. Widdowson (toim.), *Studies in linguistic geography. The dialects of English in Britain and Ireland* s. 94–112. Croom Helm, London.
- 1988: The computerisation and quantification of linguistic data: dialectometrical methods. – Alan R. Thomas (toim.), *Methods in dialectology* s. 524–550. *Multilingual matters* 48. Multilingual Matters Ltd, Clevedon.
- WIIK, KALEVI 1993a: Suomalaista dialektometriikkaa. Joensuun yliopistossa pidetyn luentosarjan opetusmoniste.
- 1993b: Suomen dialektometriikkaa. – Kalevi Wiik & Kaj Borg (toim.), *XX Kielitieteen päivät 7.–8.5.1993*, Turku. Esitelmien tiivistelmät s. 83. Turun yliopisto.
- 1998a: Karjalan dialektometriikkaa. Käsikirjoitus.
- 1998b: Viron dialektometriikkaa. Käsikirjoitus.
- 1999: Etelä-Pohjanmaan dialektometriikkaa. Käsikirjoitus.